

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.71-1.29>

О. В. Сарнавська

кандидатка філософських наук, доцентка,
доцентка кафедри філософії
Національного університету водного господарства та природокористування

Т. В. Яковишина

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри педагогіки початкової освіти
Рівненського державного гуманітарного університету

ПЕДАГОГІЧНА ЦІННІСТЬ АРТТЕРАПІЇ

У статті здійснена спроба проаналізувати сутність та утвердити педагогічну цінність арттерапії, доцільності її застосування в освітньому просторі сучасних закладів освіти. Автори акцентують на тому, що викликами сьогодення є зростання значущості артпедагогічного напрямку, поява якого детермінована новітніми тенденціями розвитку соціальних, культурних, міждержавних зв'язків у галузі професійно-педагогічної підготовки фахівців. Авторки наголошують, що усвідомлення педагогічної цінності арттерапії сприятиме тому, що сучасна українська початкова школа стане особистісно зорієнтованою, компетентнісною.

У публікації узагальнено тлумачення поняття «артпедагогіка» та стверджується, що змістове наповнення останнього є синтезом двох галузей наукового знання: мистецтва та педагогіки, який забезпечує розробку теорії та практики педагогічного процесу креативного розвитку дітей завдяки творчій діяльності (музичній, зображувальній, художньо-мовленнєвій, театралізовано-ігровій тощо). Наголошується, що означені складові частини посилилися третьою – психологією.

Авторки дійшли висновку: педагогічний напрям пов'язаний зі зміцненням, насамперед, психічного здоров'я дитини і виконує психогігієнічні (профілактичні) і корекційні функції, має більшою мірою паліативний, аніж лікувальний характер.

Охарактеризовано основні напрями застосування арттерапії в освітньому просторі сучасного закладу початкової освіти: використання творів і засобів мистецтва через їх аналіз та інтерпретацію молодшим школярем; спонукання молодших школярів до самостійної творчості; одночасне використання першого і другого напрямів.

Обґрунтовано педагогічну цінність арттерапії. Зокрема, доведено, що педагогічна цінність арттерапії посилюється роллю самого вчителя в процесі залучення дитини до творчості. Дуже важливими є стосунки з учителем початкової школи, який виконує роль психотерапевта, навчає своїх вихованців обмірковувати, порівнювати й оцінювати твори мистецтва, допомагає зрозуміти і знайти себе. Охарактеризовано переваги (а через них й педагогічну цінність) застосування в освітньому процесі сучасної початкової школи технологій арттерапії. Визначено низку правил, які варто дотримуватися педагогові, налагоджуючи творчу взаємодію, адже педагогічна арттерапія, як і гуманістична педагогіка, зорієнтована на допомогу й підтримку дитині в її особистісному зростанні та розвитку.

***Ключові слова:** артпедагогіка, арттерапія, арттерапевтична взаємодія, арттерапевтичні техніки, творча діяльність, творча особистість, творчий освітній простір.*

Постановка проблеми. Засновниками концепції модернізації вищої освіти в контексті Болонського процесу окреслено орієнтири щодо реалізації засад означеного процесу: упровадження в практику діяльності закладів вищої освіти ефективних моделей, інноваційних технологій організації освітнього процесу, що забезпечують високий рівень професійної діяльності та особистісних якостей майбутнього фахівця. Акцентується на переосмисленні й пошуку нових організаційних форм і методів навчання, які покращили б його якість та ефективність, розширили й поглибили зміст професійної підготовки.

За таких обставин зростає значущість артпедагогічного напрямку, поява якого детермінована

новітніми тенденціями розвитку соціальних, культурних, міждержавних зв'язків у галузі професійно-педагогічної підготовки фахівців. Нині прийняті до реалізації державні документи, в яких підкреслюється, що модернізація вищої освіти є предметом пильної уваги держави: закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про національну програму інформатизації», Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (2010), Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні (2013) тощо.

Актуальність нашого дослідження зумовлена низкою тенденцій, що спричинили низку змін

у системі освіти, не тільки в методології, структурі, технології процесу навчання, але і в її стратегічній орієнтації. За таких обставин низка науковців і практиків активно долучається до розробки підґрунтя використання елементів арттерапії в педагогічному процесі ЗВО, зокрема педагогічного потенціалу засобів арттерапії з метою розвитку творчої особистості здобувача, формування в нього здатності до альтернативного мислення, що сприяє підвищенню якості навчання. У майбутньому такий фахівець, який оволодіє арттерапевтичними методами, зуміє налагодити ефективну взаємодію, розкрити потенціал учнів, стане успішним вчителем-лідером. Усвідомлення педагогічної цінності арттерапії сприятиме тому, що сучасна українська початкова школа стане особистісно зорієнтованою, компетентнісною. Для цього треба в педагогічних університетах готувати майбутніх учителів, готових до інноваційної діяльності.

Варіативність вітчизняної освіти, задекларована в державних документах, уможливорює творчий підхід як окремого фахівця, так і педагогічного колективу загалом щодо вибору форм і методів навчання, а також моделювання освітнього процесу. Так, Державний стандарт початкової освіти проголошує цей напрям прогресивним, оскільки не просто спонукає, а й відкриває дорогу для розробки різних варіантів змісту освітнього процесу, використання засобів сучасної дидактики в підвищенні ефективності освітніх структур, наукової розробки та практичного обґрунтування нових ідей і технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичне підґрунтя окресленої проблеми, окрім державних документів, становлять праці вітчизняних (Н. Бібік, Р. Пріма, С. Хлебнік та ін.) і зарубіжних (Р. Верховодова, І. Кульчицька, О. Таранова та ін.) науковців, які доводять: одним з інноваційних надбань сучасної системи освіти є міжпредметна та міжгалузєва інтеграція, яка дає змогу створити умови для досягнення здобувачами максимальних результатів у навчанні та отримання навичок, потрібних їм у реальному житті. Саме тому зростає значущість арттерапевтичного та артпедагогічного напрямку, здатних ефективно реалізувати ідеї інтегрованого навчання.

Запорукою успіху наукових досліджень є постійне звернення до арттерапевтичних та артпедагогічних проблем, що відображено в розвідках низки сучасних науковців зарубіжжя (В. Анісімов, Р. Верховодова, А. Копитін, І. Кульчицька, Л. Лебедева, О. Таранова та ін.) й України (Р. Пріма, О. Сорока, О. Тадеуш, Л. Уфимцева, О. Федій та ін.).

Ці актуалізовані теоретичні константи уможливають висновок, що й досі ще немає одностайності у трактуванні науковцями поняття «артпедагогіка», його провідних функцій, обґрунтуванні педагогічних засад впровадження в освітній

процес ЗВО арттерапевтичних методів і стратегій, які спонукають розвиток професійно-творчої активності, розкриття внутрішнього потенціалу кожного здобувача.

Досвід, який вже напрацьовано в сучасній психолого-педагогічній літературі, є підґрунтям розв'язання порушеної проблеми, виокремлення сутності педагогічної допомоги методами арттерапії, вивчення умов та ситуацій, які передбачають застосування методів арттерапії в освітній практиці закладів початкової освіти, сприятиме формуванню компетенцій, необхідних у майбутній професійній діяльності.

Мета статті – охарактеризувати змістове наповнення понять «артпедагогіка» та «арттерапія», обґрунтувати педагогічну цінність та доцільність застосування в освітньому просторі арттерапевтичних технологій.

Виклад основного матеріалу. Усебічне вивчення поняття «артпедагогіка» привело нас до розуміння того, що змістове наповнення останнього є синтезом двох галузей наукового знання: мистецтва та педагогіки, який забезпечує розробку теорії та практики педагогічного процесу креативного розвитку дітей завдяки творчій діяльності (музичній, зображувальній, художньо-мовленнєвій, театралізовано-ігровій тощо). Означені складові частини посилилися третьою – психологією.

Нам імponує визначення А. Сметаніної, яка наполягає на тому, що артпедагогіка (або психопедагогіка мистецтва) в сучасних умовах складається як самостійний напрям педагогіки, базується на трьох галузях наукового знання (психологія, мистецтво і педагогіка), забезпечує розробку теорії і практики особистісно орієнтованої естетичної освіти та сприяє збереженню душевного здоров'я особистості [9, с. 57].

Власне, саме складність феномена «артпедагогіка» зумовлює багатовекторність його вивчення.

Наголосимо, що артпедагогіка – порівняно новий напрям у педагогічній практиці, який з'явився в середині минулого століття та об'єднав арттерапію з навчанням. Артпедагогіка, як і арттерапія, має потужний потенціал, актуалізація якого дає змогу кардинально змінювати дидактичні підходи до процесу навчання, виховання, розвитку особистості, організації та реалізації спільної інтелектуальної та емоційно-художньої діяльності педагога і вихованця. Застосування засобів артпедагогіки дає змогу ефективно реалізовувати процес інтеграції наукових і практичних знань, умінь, навичок у різних видах діяльності (мовної, пізнавальної, рухової, художньо-естетичної тощо). Численні дослідження довели: заняття з використанням артпедагогічних технологій мають більший виховний, розвивальний і навчальний ефект. За допомогою символічних форм (через малюнок, гру,

казку, музику, виробів тощо) здобувачі можуть дати вихід власним емоціям, переживанням і отримати новий досвід розв'язання конфліктних ситуацій.

Зауважимо, що вчені дедалі більше наполягають на можливостях мистецтва в корекції психічних процесів у дітей, тим самим підтверджуючи ідею «виховання за допомогою мистецтва», що отримала поширення на початку ХХ ст. Крім того, саме мистецтво проголошують найважливішим засобом виховання, що впливає на моральність дитини, а також формує його мислення, уяву, емоції і почуття. Це лише посилює педагогічну цінність арттерапевтичних впливів.

Отже, маємо підстави для висновку, що педагогічний напрям пов'язаний зі зміцненням насамперед психічного здоров'я дитини і виконує психогігієнічні (профілактичні) і корекційні функції, має більшою мірою паліативний, аніж лікувальний характер.

Так, дослідження А. Копитіна доводять: за кордоном помітно зросла роль арттерапевтів у сфері освіти, які працюють у спеціалізованих і закладах загальної середньої освіти частіше з дітьми, що мають певні емоційні та поведінкові порушення, а також проблеми в навчанні. Низка країн визнали арттерапію як самостійну спеціальність [7].

З'ясування сутності поняття «педагогічна арттерапія» дає нам змогу системно дослідити його в контексті корекційно-розвивального процесу, оскільки і арттерапія, і артпедагогіка мають на меті забезпечувати профілактико-оздоровчий, лікувально-адаптаційний вплив на дітей із проблемами в розвитку. На це чітко вказує перша половина понять – «арт», що означає «мистецтво», «художній». Очевидно, що обидві науки мають різні теоретичні основи, розрізняються за суттю, завданням, змістом і технологіям, однак обидві спрямовують зусилля на гармонійний розвиток дітей, розширення можливостей їх соціальної адаптації за допомогою мистецтва, участі в громадській і культурній діяльності в мікро- і макросередовищі.

Загалом ми розглядаємо артпедагогіку як область наукового знання, що об'єднує спеціальну освіту, художнє виховання, компоненти корекційно-розвивального процесу (розвиток, виховання, навчання і корекцію) засобами мистецтва, а також формування основ художньої культури дитини з проблемами. Таке розуміння артпедагогіки лише посилює ефективність педагогічного впливу на абсолютно здорових дітей в умовах закладів освіти різних типів, починаючи від дошкільних установ, не обмежуючись естетичним вихованням і навчанням різними видами художньої діяльності дітей з особливими освітніми потребами. У зв'язку з цією обставиною в Україні актуалізується проблема підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів.

У початковій школі виокремлюють чотири основні напрями застосування арттерапії:

1) *використання творів і засобів мистецтва через їх аналіз та інтерпретацію молодшим школярем*. В освітньому процесі початкової школи ефективно використовують картини відомих художників на різних предметах, а саме: на уроках літературного читання в процесі переказу оповідань, на уроках української мови для написання творів і переказів; на уроках образотворчого мистецтва; «Я у світі» тощо. Внаслідок роботи з творами живопису відбувається активізація уяви і мислення дітей, збагачення їхньої емоційної сфери, поглиблення світогляду учнів тощо.

На етапі аналізу змісту тексту використання музики та творів образотворчого мистецтва допомагає педагогові керувати асоціаціями, які виникають у дітей, стимулювати формування в них певних уявлень. Зіставлення літературного твору, окремих його частин із творами інших видів мистецтва дає змогу акцентувати на своєрідності позиції письменника, що допомагає учням осмислити зміст прочитаного твору [2].

Мистецька спадщина, акумулюючи в собі емоційно-естетичний досвід поколінь, втілює і передає ціннісне ставлення до світу крізь призму етнонаціональної специфіки, тому вона є ефективним засобом виховання моральності, патріотичних почуттів, громадянської позиції. Цінності мистецтва важливі також з огляду на сучасне існування дітей і молоді в полікультурному просторі. Завдяки універсальності художньо-образної мови вони передають зрозумілу для різних народів смислову інформацію, дають змогу особистості вступати в невербальний діалог із різними культурами минулого й сучасності, розуміти інших і розширювати таким чином власний духовний світ, його унікальність і самобутність [4, с. 22; 10];

2) *спонукання молодших школярів до самостійної творчості*. За таких обставин творчий акт (малювання, ліплення, робота з піском, рухи, музика) розглядається як основний лікувальний чинник. Варто зазначити, що процес «творчості» може відбуватися на будь-якому уроці (не лише на уроках образотворчого мистецтва або художньої праці). Запорукою успіху в творчому процесі є те, що входження дитини у світ того чи іншого виду мистецтва має починатися не з відпрацювання технічних навичок, а з емоційно-почуттєвого сприймання цілісності навколишнього світу, з одного боку, і усвідомлення емоційного змісту твору мистецтва – з іншого. Тобто вагоме значення надається саме самостійній діяльності молодших школярів;

3) *одночасне використання першого і другого напрямів*. Наприклад, під час розгляду картини відомого художника вчитель може запропонувати школярам домалювати те, що знаходиться за межами картини.

На проблемі ролі та значення образотворчого мистецтва в житті особистості зосередила увагу Г. Сотська, яка виокремила такі завдання художньо-естетичного розвитку учнів засобами мистецтва: формування естетичної культури; розвиток чуттєво-емоційного сприйняття, естетичного ставлення до явищ дійсності; виховання здатності до сприйняття цілісної картини світу; прагнення до збереження національної самобутності та культурної спадщини України як складової частини загальнолюдської культури; стимулювання пізнавальної активності, плекання творчих здібностей і вдосконалення навичок та умінь образотворчої діяльності; навчання розуміти мову мистецтва як форму міжособистісного спілкування; розпізнавати почуття інших людей; різноманіття творчих виявів і бачень дійсності [1; 6, с. 139].

У корекційній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами успішно застосовуються ліплення з глини, пластиліну, хліба, плетіння з волокнистих матеріалів, рвана аплікація, дитяче конструювання, орігами тощо. Ліплення має велике значення для розвитку і виховання дитини. По-перше, розвиваються м'язи кисті рук, удосконалюється окомір, відпрацьовується узгодженість рухів. По-друге, в дитини виховується звичка послідовно виконувати роботу.

О. Вознесенська обґрунтувала такі методики, що рекомендується використовувати в проєктивному малюванні дітей з ООП:

1) вільне малювання (кожен малює за бажанням) або за заданою чи вибраною самостійно темою. На малювання відводиться 30 хвилин, потім малюнки обговорюють;

2) комунікативне малювання. Група розбивається на пари, у кожній своїй аркуш паперу, пара спільно малює на невизначену тему, при цьому, як правило, залучаються вербальні контакти, люди спілкуються за допомогою образів, ліній, фарб;

3) спільне малювання. Кілька учасників (або вся група) мовчки малюють на одному аркуші (наприклад, групу, її розвиток, настрій, атмосферу в групі тощо). Після закінчення малювання обговорюється участь кожного члена групи, характер його внеску в малюнок, особливості взаємодії з іншими учасниками [3, с. 8]. Темі для малювання можуть бути різноманітними і торкатися як індивідуальних, так і групових проблем. Зазвичай теми малювання охоплюють власне минуле і теперішнє («Моя найголовніша проблема», «Ситуації в житті, в яких я відчуваю себе невпевнено» тощо), майбутнє або абстрактні поняття («Ким би я хотів бути», «Три бажання», «Самотність», «Острів щастя» тощо), стосунки у групі («Що дав мені клас, а я – йому», «Що я шукав, а що отримав від навчання в школі» тощо) [3].

Педагогічна цінність арттерапії посилюється роллю самого вчителя в процесі залучення дитини

до творчості. Дуже важливими є стосунки з учителем початкової школи, який виконує роль психотерапевта, навчає своїх вихованців обмірковувати, порівнювати й оцінювати твори мистецтва, допомагає зрозуміти і знайти себе.

Власне, арттерапія наповнює творчі ресурси педагога, оскільки вона допомагає розуміти особистість вихованця, його світогляд, розвивати емоційний інтелект, а також гармонізувати внутрішній світ молодшого школяра через художньо-творче самовираження, самопізнання та самореалізацію. Вона дає змогу в коректній, екологічній формі вирішувати виховні, корекційні завдання, що стоять перед педагогом, також розвиває особливе позитивне ставлення до дійсності, зокрема до навчання, спілкування та взаємодії з людьми.

Ми переконані, що саме педагог, який володіє навичками аналізу твору, може на практиці застосувати методику формування в молодших школярів уміння критично аналізувати картини й може навчити дітей вести мову про мистецтво. Твори живопису спонукають учнів по-новому дивитися на світ, спостерігати й усвідомлювати його красу. А вміння і навички сприймання художнього твору поступово розвиваються: від елементарного вміння роздивлятися картину до розуміння художніх засобів, за допомогою яких виражено зміст та власного оцінювання твору. Отже, сприймання живопису підвищує культурний рівень молодших школярів [8, с. 110].

Налагоджуючи творчу взаємодію, вчитель має чітко дотримуватися низки правил:

1) в артпедагогічному процесі є неприйнятними команди, вказівки, вимоги, примус тощо;

2) учень має право сам вибирати види і зміст творчої діяльності, образотворчі матеріали, а також працювати у власному темпі;

3) дитина може відмовитися від виконання деяких завдань, відкритої вербалізації почуттів і переживань, колективного обговорення тощо («включення» дітей у групову комунікацію залежить від педагогічної етики й майстерності вчителя);

4) учень має право просто спостерігати за діяльністю інших учасників або займатися чим-небудь за бажанням, якщо це не суперечить соціальним і груповим нормам;

5) в артпедагогіці приймаються і заслуговують на схвалення всі продукти творчої діяльності дитини, незалежно від їх змісту, форми, естетичного вигляду;

6) в артпедагогіці прийнята заборона на порівняльні й оцінювальні судження, зауваження, критику, покарання.

Теоретичні константи, численні практичні напрацювання дослідників дають змогу виокремити переваги (а через них й педагогічну цінність) застосування в освітньому процесі сучасної початкової школи технологій арттерапії:

1) завдяки арттерапії в класі панує позитивний емоційний настрій, закладається підґрунтя для формування активної життєвої позиції, впевненості у власних силах;

2) арттерапія, завдяки якій учні мають змогу спілкуватися невербально, полегшує процес комунікації з однолітками, вчителем, педагогом, психологом;

3) сприяє формуванню культурної ідентичності дитини, подоланню мовного бар'єру;

4) дає змогу зануритись у ті реальні проблеми чи фантазії, які з будь-небудь причин важко обговорювати вербально;

5) створює умови, що дають змогу на символічному рівні експериментувати з різними відчуттями, досліджувати й виражати їх у соціально прийнятій формі;

6) арттерапія – унікальна можливість для дослідження особистості. Дає змогу пропрацювати думки і емоції, які людина тримає в собі;

7) розвиває почуття внутрішнього контролю;

8) підвищує адаптаційні здатності дитини до повсякденного життя та освітнього середовища;

9) ефективна в корекції різних відхилень і порушень особистісного розвитку. Спирається на здоровий потенціал особистості;

10) творча діяльність як могутній засіб зближення людей стає своєрідним «мостом» між педагогом та здобувачем.

Виокремлюють низку обставин, за яких застосування арттерапії в освітньому процесі початкової школи стає необхідністю. Серед них:

- негативна «Я-концепція», дисгармонійна, перекручена самооцінка, низький ступінь самоприйняття;

- труднощі емоційного розвитку, імпульсивність, підвищена тривожність, страхи, агресивність;

- переживання емоційного відторгнення, почуття самотності, стресові стани, депресія;

- неадекватна поведінка, порушення відносин із близькими людьми, конфлікти в міжособистісних відносинах, незадоволеність освітньою ситуацією, ревності, ворожість до оточуючих.

Арттерапевтичні заняття ефективні також в разі порушеної адаптації задля психологічної допомоги молодшим школярам, які зазнають труднощів у навчанні.

Висновки і пропозиції. Отже, педагогічна арттерапія, як і гуманістична педагогіка, зорієнтована на допомогу й підтримку дитині в її особистісному зростанні та розвитку. Таке тлумачення дає змогу актуалізувати феномен гуманізації освіти в аспекті арттерапії та утверджувати її педагогічну цінність й доцільність.

Теоретичні та практичні константи дають змогу зрозуміти, що арттерапія не має магічну здатність повністю руйнувати поведінкові й ментальні шаблони, проте допомагає навчитися змінювати установки особистості й поведінкову програму загалом. Низка авторів наголошує на тому, що арттерапія вчить дитину активніше використовувати фантазію, формулювати думки, усвідомлювати ті обмеження, які накладає реальність з її соціальними законами, а також реалізувати творчі потреби. А тому педагогічна цінність арттерапії полягає в розвитку пізнавальних і творчих навичок, а також формуванні уявлень про внутрішній світ людини, її духовно-моральну, емоційно-вольову та пізнавальну сфери.

Перспективи подальших наукових досліджень вбачаємо в розробленні методики ефективної реалізації артпедагогіки в освітньому процесі сучасних закладів освіти та підготовці фахівців, здатних реалізувати ефективну творчу взаємодію.

Список використаної літератури:

1. Арт-терапия – новые горизонты / Под ред. А. Копытина. Москва : Когито-Центр, 2006. 336 с.
2. Вашуленко О. Інтеграція різних видів мистецтва на уроках літературного читання. *Учитель початкової школи*. 2016. № 2. С. 19–20.
3. Вознесенська О. Особливості арт-терапії як методу. *Психолог*. 2005. № 10. С. 5–8.
4. Кушаев П. Основы эстетического воспитания. Москва : Педагогика, 1985.
5. Лебедева Л. Практика арт-терапии: подходы, диагностика, система занятий. Санкт-Петербург : Речь, 2003. 256 с. (Серия – психологический практикум).
6. Мистецтво у розвитку особистості : монографія / За ред., передмова та післямова Н. Ничкало. Чернівці : Зелена Буковина, 2006. 224 с.
7. Практикум по арт-терапии / под ред. А. Копытина. Санкт-Петербург : Питер, 2000. 448 с.
8. Ростовцев Н. Методика преподавания изобразительного искусства в школе : учебник для студентов худ.-граф. фак. пед. ин-тов. 2-е изд., перераб. Москва : Просвещение, 1980. 239 с.: ил.
9. Сметанина А. Арт-педагогическое сопровождение духовно-нравственного развития детей в условиях дополнительного образования : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования». Великий Новгород, 2008. 201 с.
10. Уэлсби К. Часть целого: арт-терапия в школе. *Исцеляющее искусство*: журнал арттерапии. 2000. № 2. С. 16–34.

Sarnavska O., Yakovyshyna T. Pedagogical value of art therapy

The article attempts to analyze the essence and affirm the pedagogical value of art therapy, the feasibility of its application in the educational space of modern educational institutions. The authors emphasize that the challenges of today are the growing importance of art-pedagogical direction, the emergence of which is determined by the latest trends in social, cultural, interstate relations in the field of professional and pedagogical training. The authors emphasize that the awareness of the pedagogical value of art therapy will contribute to the fact that the modern Ukrainian primary school will be personality-oriented, competency-based.

The publication summarizes the interpretation of the concept of "art pedagogy" and argues that the content of the latter is a synthesis of two areas of scientific knowledge: art and pedagogy, which provides the development of theory and practice of pedagogical process of children's creative development through music (music, art, speech, theatrical and game, etc.). It is noted that these components are strengthened by the third – psychology.

The authors came to the conclusion that the pedagogical direction is connected first of all with strengthening of mental health of the child and carries out psychohygienic (preventive) and corrective functions, has more palliative, than medical character.

The main directions of application of art therapy in the educational space of a modern primary education institution are characterized: the use of works and means of art through their analysis and interpretation by a junior student; encouraging younger students to create independently; simultaneous use of the first and second directions.

The pedagogical value of art therapy is substantiated. In particular, it is proved that the pedagogical value of art therapy is enhanced by the role of the teacher in the process of involving the child in creativity. Very important is the relationship between the primary school teacher, who plays the role of psychotherapist, teaches his students to think, compare and evaluate works of art, helps to understand and find themselves. The advantages (and through them the pedagogical value) of the application of art therapy technologies in the educational process of the modern primary school are characterized. There are a number of rules that must be followed by the teacher when establishing creative interaction, because pedagogical art therapy, as well as humanistic pedagogy, is focused on helping and supporting the child in his personal growth and development.

Key words: *art pedagogy, art therapy, art therapeutic interaction, art-therapeutic techniques, creative activity, creative personality, creative educational space.*